

Центр правових наукових досліджень

**Міжнародна
науково-практична конференція
«Актуальні питання
сучасної юридичної науки»**

Том 2

м. Київ

2011

НАПРЯМ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНА КЛАСИФІКАЦІЯ МОРСЬКИХ ПРОСТОРІВ

Аверочкина Тетяна Володимирівна

*доцент кафедри морського та літнього права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Простори морів та океанів на нашій планеті з міжнародно-правової точки зору підходяться на: 1) простори, що перебувають під суверенітетом різних держав і складають територію кожної з них; 2) простори, на які не поширюється суверенітет жодної з держав. Приналежність частини Світового океану до одного із зазначених видів морських просторів визначає, таким чином, правове положення, або правовий статус, цієї частини моря. Правовий же статус будь-якого морського простору впливає на порядок встановлення та змісту правового режиму, що регулює діяльність в такому просторі. При цьому, природно, враховуються й інші обставини, зокрема значення відповідного морського простору для комунікацій та різних видів співробітництва між державами.

До складу території країни, що має морське узбережжя, належать частини моря, розташовані вздовж її берегів та іменовані внутрішніми морськими водами і територіальним морем (або територіальними водами – обидва терміни є рівнозначними). До складу території держав, що повністю складаються з одного та більше архіпелагів, входять архіпелажні води, розташовані між островами всередині архіпелагу.

Внутрішні морські води, територіальне море та архіпелажні води – лише невеличка частина Світового океану. Величезні простори морів та океанів за їхніми межами не входять до складу території та не перебувають під суверенітетом жодної з держав, тобто мають інший правовий статус. Однак класифікація морських просторів тільки на підставі їхнього правового статусу не має вичерпного характеру. Як засвідчує практика, два, а іноді й більше морських просторів, що мають однаковий правовий статус, проте мають різні правові режими, які регулюють в кожному з них відповідну діяльність. Правовий режим внутрішніх морських вод в деяких важливих аспектах відрізняється від правового режиму територіального моря, а правовий режим архіпелажних вод не збігається із правовим режимом ані внутрішніх вод, ані територіального моря, хоча всі ці три частини морських вод вважаються відповідно водами прибережної держави, тобто мають однаковий правовий статус. Ще більш строкату картину можна спостерігати в рамках морських просторів, що не підпадають під суверенітет жодної з держав та перебувають за межами територіального моря. Вони складаються з районів, що відрізняються один від одного специфічним правовим режимом (прилегла зона, виключна економічна зона, континентальний шельф та ін.).

Зазначені обставини враховуються при класифікації морських просторів.

Окремий вид морських просторів складають протоки, використовувани для міжнародного судноплавства. В їхніх межах перебувають води, що мають не тільки різні правові режими, але й різний правовий статус. Тому саме ці протоки розділяються на ряд категорій.

Своєрідною є ситуація з деякими найважливішими морськими каналами. Вони, будучи штучними спорудженнями прибережної держави та її внутрішніх вод, через велике значення для міжнародного судноплавства підпорядковуються специфічному міжнародно-правовому режиму.

Таким чином, правова класифікація морських просторів повинна здійснюватися з врахуванням правового статусу та особливостей правового режиму конкретного морського простору. Цей підхід відповідає історично сформованій традиції та в своїй основі спирається також на Конвенцію з морського права 1982 року [1].

Весь Світовий океан можна умовно розділити на три основні юридичні категорії морських просторів: 1) ті, що є невід'ємною частиною території прибережної держави, в межах якої діє її суверенітет (внутрішні води, територіальне море); 2) ті, що не входять до складу території прибережної держави, але на них розповсюджується її юрисдикція (виключна економічна зона, прилегла зона, континентальний шельф); 3) ті, що не підлягають ані суверенітету, ані юрисдикції будь-якої держави (відкрите море).

Разом з тим правовий режим цих основних категорій морських просторів всередині також є неоднорідним. Так, в територіальному морі на відміну від внутрішніх морських вод діє право мирного проходу. В прилеглий зоні прибережної держави здійснює певні види контролю, в той час як у виключній економічній зоні та на континентальному шельфі – суверенні права. Особливе місце в прийнятій класифікації морських просторів займають міжнародні протоки та канали, архіпелажні води, а також Арктика та Антарктика.

Правова класифікація морських просторів, що остаточно оформилася із прийняттям Конвенції ООН з морського права 1982 р., дозволяє чітко визначити права держав стосовно морських просторів, встановити їхній правовий статус, виробити та закріпити належний правопорядок.

Встановлюючи певний правопорядок користування цією частиною Світового океану, UNCLOS 82 визначає обставини, які мають бути оцінені як такі, що його порушують. За цих обставин мають бути вжиті акти щодо запобігання або припинення протиправних дій – «акти санкціонованого втручання». UNCLOS 82 передбачає акти втручання якщо з судна передають, порушуючи встановлені правила, звукові радіо- або телевізійні програми (ст. 109); якщо здійснюється незаконна торгівля наркотиками і психотропними речовинами (ст. 108); якщо мають місце пиратські дії (ст. 100 – 107) та ін. Такі акти мають бути визначені як дії, спрямовані на підтримання встановленого порядку, тобто правореалізаційні дії.

Передбачені UNCLOS 82 дії стосовно порушників встановленого правопорядку – огляд, затримання, арешт, супроводження до порту – за своєю суттю є діями, пов'язаними із застосуванням адміністративного примусу. Тобто, здійснюються виключно уповноваженими органами виконавчої влади – суднами, які «мають чіткі розпізнавальні знаки про те що вони перебувають на державній (урядовій) службі» та мають на це відповідні повноваження (ст. 110).

Реалізація норм права у формі правозастосування здійснюється уповноваженими на це органами державної влади (правозастосовними органами). «Правозастосовний орган повинен не просто констатувати, але й оцінити збіг ознак факту, який розглядається, події та ознаки відповідного поняття закону» [2, с. 53]. Ефективність розуміння законів «слід вважати необхідною умовою законності, суспільної дисципліни, правової охорони і забезпечення інтересів громадян» [3, с. 59-60]. Виходячи з вищевказаного цілком можливо, на наш погляд, сформулювати наступне визначення поняття, яке обіймається термінологічним сполученням «адміністративна юрисдикція України у відкритому морі», що є правореалізаційною діяльністю уповноважених органів виконавчої влади України в межах відкритого моря, спрямована на підтримання у зазначеній зоні Світового океану узгодженого з міжнародним співтовариством правопорядку.

Адміністративно-юрисдикційна компетенція (обсяг та зміст адміністративно-юрисдикційних повноважень) України, як й будь-якої держави, пов'язана із правовим статусом зони Світового океану взагалі, та особливим правовим режимом зон відкритого моря зокрема. З огляду на вищевказане, мету нашого дослідження маємо окреслити як визначення зон дії адміністративної юрисдикції України (уповноважених органів виконавчої влади України) у відкритому морі – за межами державного кордону) або за межами територіальних вод.

Міжнародно-правовий інститут юрисдикції безпосередньо пов'язаний з питанням території в міжнародному праві, тому деякі автори здійснюють спроби поєднати терміни «територія» та «юрисдикція». Наведемо приклад такої спроби: «територіальна юрисдикція окреслює правові межі верховенства актів державної влади та сферу невтручання у справи суверена з боку інших держав та міжнародних установ» [4, с. 500-503]. Слід зробити, на наш погляд, певні зауваження щодо вищевказаного твердження. По-перше – межі верховенства актів державної влади окреслює державний кордон (це так зване «територіальне верховенство»), по-друге – термінологічне словосполучення «територіальна юрисдикція» визначає певний принцип застосування юрисдикції (територіальний або квазітериторіальний) з огляду на державну належність території, в межах якої вона (юрисдикція) здійснюється, по-третє – термін «юрисдикція» слід розуміти скоріше як «втручання», ніж як «невтручання», за умови певного розуміння терміну «сфера». Встановлюючи певний правопорядок у певній частині Світового океану (зоні, території), UNCLOS 82 визнає за прибережними державами право на визначення особливого правового порядку перебування та діяльності суден в так званих «зонах національної юрисдикції»: виключний економічний зони та прилеглих зонах (за умови їх встановлення). Жодна держава не має права на підпорядкування будь-якої частини відкритого моря своєму суверенітету, але прибережна держава має право на підпорядкування своєї юрисдикції певних частин відкритого моря.

Відповідно до UNCLOS 82 слід визначити такі складові адміністративної юрисдикції України (за обсягом та змістом повноважень) у відкритому морі: адміністративна юрисдикція України як «держави прапору», адміністративна юрисдикція України як «прибережної держави»; адміністративна юрисдикція України як «держави порту».

Виходячи з вищевказаного, зони дії адміністративної юрисдикції України у відкритому морі маємо визначити, як: частини відкритого моря поза межами «зон національної юрисдикції» (у їх складі «Райони»); частини відкритого моря у межах «зон національної юрисдикції» інших ніж ті, що належать Україні (у їх складі «континентальний шельф»); частини відкритого моря у межах «зон національної юрисдикції» України (у їх складі «континентальний шельф» Чорного та Азовського морів [5, с.]).

Адміністративна юрисдикція України як «держави прапору» має здійснюватися у будь

якій зоні відкритого моря, що визначає необхідність особливо ретельного вивчення її змісту, з огляду на виконання Україною своїх обов'язків держави-сторони UNCLOS 82 та інших міжнародних договорів України.

Адміністративно-юрисдикційна компетенція України як «держави порту» в деяких зонах відкритого моря обмежується виключно «правом переслідування по гарячих слідах», що викликає необхідність ретельного вивчення обставин, умов і порядку (процесу) реалізації цього права.

Адміністративна юрисдикція України як «прибережної держави» має здійснюватися у повному обсязі відповідно до UNCLOS 82 та інших міжнародних договорів України у «зонах національної юрисдикції» України у Чорному морі (в Азовському морі за умови їх визначення).

Використана література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське право от 10 декабря 1982 года / Конституція для океанов (UNCLOS 82): Учеб.-метод. пособие / [сост. Е.В. Додин, С.А. Кузнецов] / под ред. С.В. Кивалова // Библиотека журнала «Торговое мореплавание» (Серия. Правовое регулирование торгового мореплавания). – 1998. – № 3/II. – 250 с.

2. Кравченко С.П. Проблемність юридичної термінології та шляхи її удосконалення / С.П. Кравченко // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць ОНЮА / [відп. ред. С.В. Кивалов]. – Одеса, 1998. – С. 50 - 58.

3. Паньков А.І. До питання мови юридичного закону та її вплив на правову культуру суспільства / А.І. Паньков, С.П. Кравченко // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць ОНЮА / [відп. ред. С.В. Кивалов]. – Одеса, 1998. – С. 59-64.

4. Вихрист С.М. Імунітет та застосування юрисдикції в міжнародному кримінальному праві / С.М. Вихрист // Держава і право: юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2001. – Вип. 11. – С. 500 - 503.

5. Высоцкий А.Ф. Черноморско-Азовский бассейн: правовые вопросы использования пространств и ресурсов / А.Ф. Высоцкий, В.П. Цемко. – К.: Наук. думка, 1991. – 244 с.

ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Апаров Андрій Миколайович

К.ю.н., доцент кафедри цивільного права Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

Однією з найважливіших особливостей адміністративного процесу є коло охоплених ним суспільних відносин. Ця обставина значною мірою передбачає структуру адміністративного процесу. В цілому адміністративний процес становить собою систему проваджень, що співвідносяться з ним як категорії загального та особливого.

Виділення окремих проваджень у межах адміністративного процесу обумовлено низкою чинників. Насамперед кожному провадженню притаманні свої мета й коло завдань, які розв'язують для досягнення цієї мети. Справді, мета провадження в справах про адміністративні правопорушення одна, а провадження за заявою громадянина — зовсім інша. Згідно з цим слід розрізняти й завдання названих проваджень.

Реальний розподіл адміністративного процесу на відповідні процесуальні провадження відбиває об'єктивну необхідність суспільного розділення праці та професійної спеціалізації діяльності різних уповноважених суб'єктів. При цьому виділення конкретних проваджень у межах адміністративного процесу пов'язано й з необхідністю врегулювання певних, якісно однорідних суспільних відносин, що складаються в адміністративно-процесуальній сфері та, отже, набувають характеру процесуальних правовідносин.

За функціональною ознакою в структурі адміністративного процесу можуть бути виділені: а) провадження, що носять установчий характер (провадження по утворенню державних органів, суб'єктів підприємницької діяльності); б) провадження, що мають правотворчий характер (провадження по видавцтвованню та прийняттю нормативних актів); в) правоохоронні провадження (провадження в справах про адміністративні правопорушення, провадження по скаргах громадян); г) право наділяючи провадження (провадження по реалізації контрольно-наглядових повноважень).

Виділяють звичайне та прискорене провадження. При цьому прискорене провадження (наприклад, провадження в справі про адміністративне правопорушення) характеризується спрощеною процесуальною регламентацією, мінімальною кількістю процесуальних актів, певною «спресованістю» стадій.

У загальному вигляді під час класифікації за індивідуально-конкретними справами систему адміністративних проваджень, що складають структуру адміністративного процесу, може бути подано таким чином: 1) провадження по видавцтвованню та прийняттю нормативних актів; 2) провадження по прийняттю індивідуальних актів управління; 3)